

Dyretredier - hvordan nå informantene?

Gro Follo og Oddveig Storstad

Notat nr 8/12, ISBN 1503-2027

Norsk senter for bygdeforskning
Universitetsenteret Dragvoll
7491 Trondheim

gro.follo@bygdeforskning.no
oddveig.storstad@bygdeforskning.no

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	3
Et forprosjekt.....	5
Vansker med å få bøndene i tale	7
Konklusjoner i kortform.....	7
Hva vi gjorde og med hvilket resultat	7
Hvorfor vi gjorde det slik vi gjorde.....	9
Oppfatninger av dyrevelferden i landbruket	11
Vanskjøtsel.....	15
Varsling	19
Noen sluttkommentarer	21
Referanser.....	22
Vedlegg	25

Tabeller

<i>Tabell 1: Enighet i påstanden «det nåværende husdyrholdet på norske gårder foregår på en tilfredsstillende måte for dyrenes velferd». Forbrukere (2003) og bønder (2004). Prosent.</i>	12
<i>Tabell 2: Enighet i påstanden «det nåværende husdyrholdet foregår på en tilfredsstillende måte for dyrs velferd». Norske bønder 2002-2010. Prosent.</i>	14
<i>Tabell 3: Enighet i påstanden «transportavstanden fra gården til slakterier er for lang med tanke på dyrenes velferd». Norske bønder 2002-2010. Prosent.</i>	14
<i>Tabell 4: Andel av norske bønder som oppgir at de noen gang har hatt mistanke om at en eller flere bønder i eget nærområde har vanskjøttet egne dyr, etter alder. 2010. Prosent.</i>	16
<i>Tabell 5: Andel av norske bønder som oppgir at de noen gang har hatt mistanke om at en eller flere bønder i eget nærområde har vanskjøttet egne dyr, etter oppvekststed. 2010. Prosent.</i>	18
<i>Tabell 6: Andel av norske bønder som oppgir at de noen gang har hatt mistanke om at en eller flere bønder i eget nærområde har vanskjøttet egne dyr, etter viktigste produksjon på bruket. 2010. Prosent.</i>	19
<i>Tabell 7: Sannsynlighet for at bonden vil varsle Mattilsynet eller Dyrevernemda hvis en hadde mistanke om at en av bøndene i nærområdet vanskjøttet dyrene sine, etter om en har hatt mistanke om at noen av nabobøndene vanskjøtter dyrene sine. 2010. Prosent.</i>	20

Figurer

<i>Figur 1: Andel av norske bønder som oppgir at de noen gang har hatt mistanke om at en eller flere bønder i eget nærområde har vanskjøttet egne dyr. 2010. N(1553).</i>	15
<i>Figur 2: Andel av norske bønder som oppgir at de noen gang har hatt mistanke om at en eller flere bønder i eget nærområde har vanskjøttet egne dyr, etter alder og kjønn. 2010. N(1425). Prosent.</i>	17
<i>Figur 3: Sannsynlighet for at bonden vil varsle Mattilsynet eller Dyrevernemda hvis en hadde mistanke om at en av bøndene i nærområdet vanskjøttet dyrene sine. 2010. N(1513). Prosent.</i>	20

Innledning

I de senere år har det blitt stadig flere medieoppslag om dyretragedier i norsk landbruk. I treårsperioden 2005-2007 registrerte Mattilsynet totalt 90 tilfeller av dyretragedier (dyr utsatt for store lidelser eller død som følge av sviktende stell/fôring eller ulykker). Fortsatt er dyretragedier generelt og på grunn av vanskjøtsel mer spesielt, unntaket i norsk landbruk, men det kan synes som om «unntakene» er blitt mer vanlig og nesten-tilfeller eksisterer i ukjent omfang. Dyrevanskjøtsel eller grensetilfeller opp mot det, krever forebyggende tiltak. Hvordan dyr skal behandles er nedfelt i Dyrevernsloven (fra 1974, revidert 2009). Dyrevernsloven forvaltes av Mattilsynet, og har sammen med landets 120 dyrevernnemnder ansvar for at dyrevernsloven følges. Dyretragedier er et klart brudd på dyrevernsloven, likevel skjer slike tragedier. Her er det mange spørsmål en kan stille: Hva ligger bak denne utviklingen – hvordan kan vanskjøtsel av dyr forekomme? I faktiske tilfeller av vanskjøtsel, hvordan var samspillet mellom (i) bonden og hennes/hans levevilkår og psykososiale helse, (ii) det lokale nettverket av familie, venner, naboer, arbeidskolleger, og (iii) «landbruksnettverket» inklusive alt fra Landbrukshelse og dyrevernnemnder til regnskapsfører, melketransportør, selger av kraftfôr og maskinreparatør? Hva er erfaringene med og kjennskapet til faktisk eller potensiell vanskjøtsel av dyr generelt blant aktører i dette landbruksnettverket? Hva er bøndernes generelle holdning til dyrevelferd og eventuelle erfaringer med faktisk eller nesten-vanskjøtsel? Ut fra systematisk og bred innsamlet samfunnsvitenskapelig kunnskap om og dermed forståelse av bakgrunnen for vanskjøtsel av dyr – hvordan kan en forebygge og hindre at slike dyretragedier i framtiden inntreffer bak fjøsdøra? Mange spørsmål, men få svar. Som det vil gå fram av dette notatet, vi kan heller ikke gi særlig med svar.

Dyr kan være utsatt fordi bonden er utsatt. Ut fra tiårs samfunnsvitenskapelige studier av den norske bonden, av hennes/hans strukturelle, økonomiske og sosiale rammevilkår, av utviklingstrekk i norsk jordbruk og bygdesamfunn, ser vi at fordringer til bonden er mangslunne, økende og kan være personlig svært krevende. Videre er hushold og gårdsbruk sterkt integrert for den norske bonden, privat økonomi og næringsøkonomi er tett sammenvevd. Og gårdsdriften følger en annen økonomisk rasjonalitet enn andre foretak, gårdsbruket er et mål i kraft av seg selv og geskjeften spenner over flere generasjoner. Økonomi blir således et spesielt levekårsområde for bøndene, og noe som sterkt vil kunne inngå i deres egne vurderinger av hvordan de har det (dvs. livskvalitet) (Rye 2000). Investeringer vurderes som nødvendig (Pettersen et al. 2009), og gjeldsbyrden øker (Fjellhammer 2007). Livskvalitet er formodentlig influert av framtidsbetraktningene bøndene gjør seg. Hittil ikke-publiserte tall fra undersøkelsen *Trender i norsk landbruk 2010*¹, viser at samtidig som 75 prosent av

¹ *Trender i norsk landbruk* er en undersøkelse Norsk senter for bygdeforskning gjennomfører hvert andre år. Det første året «Trendundersøkelsen» ble kjørt, var i 2002. Undersøkelsen er en større postal spørreundersøkelse som har til hensikt å kartlegge situasjonen i det norske landbruket og hos landbruksbefolkningen. Populasjonen er personer som er hoveddrivere på et gårdsbruk med et dyrket areal på minst 5 dekar og som søker om

bøndene tror at økte matvarepriser internasjonalt vil påvirke bruket deres positivt de neste ti årene, tror 78 prosent at økte energipriser vil påvirke negativt. Videre tror 48 prosent at dyre-/plantesykdommer vil influere negativt, 44 prosent at rovdyr, 43 prosent at krav til reduserte CO₂-utslipp og 29 prosent at klimaendringer vil gjøre det. Skulle bøndenes egne betraktninger slå til, vil bonden også i framtiden kunne være utsatt og da med de potensielle følger det har for hennes/hans dyr.

Mejdell (2000) argumenterer for at debatten om dyrevelferd har vært vesentlig mindre i Norge enn andre steder fordi industrialiseringen av landbruket begynte senere enn i andre europeiske land, samt at Norge lenge har hatt en dyrevernlovgivning som har gitt produksjonsdyrene bedre beskyttelse enn i mange andre stater. Norske forbrukere har stor tillit til norsk landbruk, også når det gjelder dyrevelferd (se bl.a. Storstad 2007), men dyretragediene er med på å utfordre denne tilliten. I stor grad vil det være slik at det er i bondens egen interesse at han/hun har friske og tilfredse dyr. For eksempel reduseres melke kvaliteten ved sykdom og medisinerer av kyrne. I andre tilfeller vil det ikke være noen målbar kvalitetsforskjell på sluttproduktet. Blant annet gjelder dette egg fra konvensjonell produksjon versus egg fra fritt-gående høns. Til tross for at kvalitetsforskjellen ikke er målbar rent objektivt (smak, konsistens, næringsinnhold etc.), vil en ha en *opplevd* bedre kvalitet (hønsene har hatt det bedre) – noe som gir grunnlag for en høyere pris i markedet. Deler av tilliten til norsk landbruk og dermed legitimiteten for både landbrukspolitikken og eventuelt høyere matvarepriser, ligger i norske forbrukeres tillit til at dyr i norske fjøs har det bra. Dette må næringen leve opp til – blant annet ved å vise at den tar dyretragedier på alvor og søker å hindre at flere dyr i framtiden vanskjøttes i norske fjøs.

Dyrevelferd diskuteres lite i allmennheten, men med ett tydelig unntak. Pelsdyrnæringen har med ujevne mellomrom og særlig de 2-3 siste årene fått sterk kritikk. Sommeren og høsten 2010 tok Dyrebeskyttelsen Norge og Nettverk for dyrs frihet seg inn i 40 pelsdyrfarmer rundt om i landet og kunne vise fram en rekke bilder og videoer av mishandlede dyr. Dette avstedkom en heftig debatt om dyrevelferden i pelsdyrnæringen, og opinionsundersøkelser viste at et stort flertall av befolkningen (62%) var mot å holde rev og mink i bur². Det er også riktig å si at det i dag er en gryende debatt om dyrevelferden i norsk fjørfeproduksjon. Et enkelt søk i Retriever ATEKST³ om hvor mange artikler norske papiraviser har skrevet om dyrevelferden i norsk kyllingproduksjon, viser at i 2000 var det tre slike artikler, mens det bare for de fire

produksjonstilskudd. Utvalget til Trendundersøkelsen er trukket fra Produsentregisteret. I undersøkelsen fra 2010 hadde vi inkludert noen spørsmål om dyretragedier.

² <http://www.dyrebeskyttelsen.no/nyheter/62-mot-og-kun-15-for-pelsdyroppdrett>

³ Retriever ATEKST er en media-overvåkingstjeneste med et svært stort nyhetsarkiv. Det er mulig å søke digitalt på ulike vis inn i denne databasen.

første månedene i 2012 var 42 artikler. Det er all grunn til å tro at slike debatter på sikt vil påvirke folks syn på dyrevelferden i norsk landbruk mer generelt.

Dyretragedier er først og fremst en tragedie for de dyrene som rammes, dernest bonden og hennes/hans familie, men det er også en tragedie for hele det norske landbruket. Landbruket står i dag overfor mange legitimitetsutfordringer, hvor legitimitet knyttet til hvordan bonden og næringen forøvrig behandler dyrene, er en av disse. Bønders forhold til dyrevelferd utfordres delvis gjennom rovdyrproblematikken. Ett av argumentene som framsettes i den offentlige debatten, er at sauebøndene slipper dyra på beite til tross for at sannsynligheten for at rovdyr tar dyra er overhengende, og at de derfor bedriver dyremishandling. I tillegg utfordres landbrukets legitimitet av stadige hyppigere medieoppslag om dyretragedier.

Et forprosjekt

I 2008 fikk Bygdeforskning midler til et forprosjekt⁴ med tittelen «På vei inn ‘bak fjøsdøra’». Hovedmålsettingen med forprosjektet var å gi en samfunnsvitenskapelig basert begynnende redegjørelse for hva som leder til dyretragedier i landbruket. Videre skulle vi, med basis i det vi fant i forprosjektet, blant annet nyansere og utdype problemstillinger rundt temaet som vi allerede hadde ut fra vårt kjennskap til landbruket. Fortalte forprosjektet at det måtte flere problemstillinger til, skulle disse tilføres. Det hele skulle ende opp med et notat fra forprosjektet samt en søknad om et fullt prosjekt om dyretragedier som vi så for oss skulle hete «Bak fjøsdøra». Metodisk var forprosjektet kvalitativt. Dataene skulle være fra bønder som selv hadde eller hadde hatt dyrevanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel, og fra disse bøndenes nære sosiale og landbruksfaglige nettverk. Forprosjektet var planlagt å ferdigstilles ved årsskiftet 2009/10.

Slutføringen av forprosjektet er blitt sterkt forsinket. På den ene siden skyldes det langvarig sykdom. På den andre siden dro forprosjektet ut i langdrag på grunn av en omstendelig prosess for å få tilgang til de personene vi ønsket å komme i kontakt med. Vi hadde, som det går fram av forprosjektets prosjektbeskrivelse, planer om:

[å foreta] eksplorerende intervju ansikt-til-ansikt med 8-12 personer som har vært/er i berøring med dyrevanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel: Bønder som selv er/har vært rammet, naboer/nabobønder til den aktuelle bonden, ektefelle/samboer/partner og øvrig familie til den aktuelle bonden. Utover det at informantene har vært/er i nær berøring med dyrevanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel, stilles det ikke her andre krav i forbindelse med utvelgelse av disse informantene.

⁴ Forprosjektet var finansiert av Forskningsmidlene over jordbruksavtalen og Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter.

Vi var forberedt på at det kunne være krevende å få intervju med bønder som hadde egen erfaring med dyrevanskjøtsel, og at det også ville påvirke muligheten for å snakke med personer «rundt» disse bøndene. De tilgangsproblemene vi da så for oss var at bøndene ikke ønsket å snakke med oss. Det kunne være mange grunner til det – temaet er svært ømtålig og personlig sensitivt. Vi så for oss at det kunne være knyttet stor grad av skamfølelse over å ha forårsaket dyrevanskjøtsel, og at dette ville være en viktig grunn til at bønder ikke ville stille opp som intervjupersoner. En annen grunn kunne være frykt for gjenkjennelse. Dette til tross for at vi selvsagt ville gjøre alt som var mulig for å holde den enkelte bondes identitet skjult.

Vi brukte en del tid innledningsvis i forprosjektet på å forberede oss på mulige situasjoner som kunne oppstå i forkant av, under og etter intervjuene med de berørte bøndene. Vi så for oss at dyretragedier kunne være en menneskelig tragedie. Vi ville ta høyde for at vi kunne komme i kontakt med bønder som hadde hatt eller fortsatt hadde store personlige problemer, bønder som i verste fall var suicidal. Vi vet ikke i hvor stor grad det er en sammenheng mellom det å bli rammet av en personlig krise (sykdom, skilsmisse eller andre tap) og dyretragedier, men det er all grunn til å tro at slike personlige kriser kan ligge forut for dyrevanskjøtsel. Samtidig så vi for oss at dyretragedier også kunne føre til en personlig krise. Vi forberedte oss derfor på det verste ved å kontakte Kirkens SOS. Kirkens SOS har i en årrekke betjent en krisetelefon, og organisasjonen sitter på mye kunnskap om og erfaringer fra det å forholde seg til personer i krise. Slik vi har forstått det, har Kirkens SOS i forhold til andre krise-/hjelpetelefoner også en særskilt innsikt i hvordan en kan forholde seg til mennesker som er nær ved å ta sitt eget liv. Kirkens SOS stilte opp for oss, og ga oss en grundig innføring i problematikken. Videre fikk vi tilgang til deres interne «kjøreregler» for hvordan en best kan håndtere slike samtaler. Vi gjorde også en avtale med Kirkens SOS om at hvis vi kom i kontakt med personer som vi vurderte trengte mer støtte/hjelp enn det lille vi kunne gi dem, skulle vi henvise disse videre til Kirkens SOS sin krisetelefon. Med grunnlag i materialet og informasjonen vi fikk fra Kirkens SOS, utarbeidet vi en egen perm med retningslinjer for hvordan vi selv skulle håndtere «vanskelige samtaler» – ikke samtaler med vanskelige personer, men om et vanskelig tema. Skulle de potensielle informantene ikke ønske å kontakte Kirkens SOS, hadde vi i tillegg alltid med oss kontaktinformasjonen til Mental Helse sin hjelpetelefon. Vi gikk også til anskaffelse av egne mobiltelefoner som kun skulle brukes i prosjektet, og da primært for å motta samtaler fra aktuelle informanter.

Vi var altså oppmerksomme på at det kunne være problemer med å få berørte bønder til å stille opp til intervju. Imidlertid viste tilgangsproblemene seg å være annerledes enn det vi var forberedt på. Som vi redegjør for nedenfor, oppsto tilgangsproblemet før vi i det hele tatt kom i kontakt med bøndene eller med personer i bøndenes nettverk. Dette medførte at forprosjektet ble av en helt annen karakter enn hva som er beskrevet i prosjektbeskrivelsen.

Vansker med å få bøndene i tale

Ett av delmålene i forprosjektet lød:

Erfare hvor vanskelig det vil være å få tilgang (fagterminologi: *access*) til bønder som selv har (hatt) dyrevanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel, samt erfare vanskene med å få tilgang til deres nære nettverk samtidig som de aktuelle bøndernes personvern ivaretas.

La oss ta konklusjonene våre innledningsvis, før vi presenterer hva vi gjorde med hvilket resultat, og hvorfor vi gjorde det slik vi gjorde.

Konklusjoner i kortform

1. Vi fikk ikke snakket med noen bønder
2. Vi fikk ikke snakket med noen av bøndernes nære nettverk (familie, naboer, etc.)
3. Vi vet relativt lite om bøndene ville ha snakket med oss
4. «System»-forhold og personvern gjør det svært vanskelig for forskere å nå bønder med dyrevanskjøtsel/nesten-vanskjøtsel

Hva vi gjorde og med hvilket resultat

Vi brukte dyrevernemnder som kanal for å nå bønder som selv hadde (hatt) dyrevanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel. Vi sendte ut brevpakker til 12 ledere av dyrevernemnder fordelt rundt i landet. Utvelgelsen ble gjort ut fra et spenn i type jordbruk. Områdene kan omtales som «Spredt dyredrift – Nord-Norge», «fjellregionen», «Jæren», «Innlandet» og «Nord-Møre». Hver leder ble forespurt via brev om de kunne videresende vår henvendelse til bonden. Vår henvendelse til bonden var lagt i konvolutt, limt igjen og ferdigfrankert. Dyrevernemndas leder ble informert om innholdet i konvolutten ved en kopi av brevet til bonden. Til hver leder hadde vi lagt ved fem brev hun/han kunne sende videre. Vår henvendelse til lederne i dyrevernemndene gikk gjennom Mattilsynets distriktskontor. (Brev til dyrevernemnd ligger ved som vedlegg 1, og brev til bonde ligger ved som vedlegg 2.)

Maksimalt 60 bønder kunne ha mottatt henvendelsen vår hvis alle Mattilsynets distriktskontor hadde oversendt brevet vårt til leder av den respektive dyrevernemnda, og hvis lederen hadde sendt de fem brevene videre til bønder. Det endte med at det gikk ut brev til 16 bønder. Ingen av disse 16 tok kontakt med oss. Dermed var det også umulig for oss å intervju dem. Videre medførte det at vi heller ikke fikk kontakt med noen av disse 16 sin familie, naboer etc. ettersom det var bonden som måtte gi oss tilgang til disse.

En av de ovenfor nevnte konklusjonene er at vi vet relativt lite om bøndene med dyrevanskjøtsel/nesten-vanskjøtsel kunne ha tenkt seg å snakke med oss. Det vi vet er at de 16 som fikk videresendt brevene våre, ikke tok kontakt med oss – ei heller på de særskilte telefonnumrene vi hadde opprettet for bønder som mottok brev⁵. De 44 andre som eventuelt kunne ha mottatt henvendelsen, vet vi ikke hvordan ville ha forholdt seg. Ut fra dette benytter vi formuleringen om at «vi vet relativt lite».

Vi fikk undersøkt noe om hvorfor det var slik at bare ca. ¼ av brevene gikk ut. Det fordi prosedyren var slik at vi skulle ringe leder av den respektive dyrevernnemnda et par dager etter at hun/han hadde mottatt brevpakken for å svare på spørsmål som personen muligens hadde rundt henvendelsen vår. Da vi ringte, fikk vi imidlertid også innsikt i det vi løselig kan betegne som «system»-forhold og -barrierer for å nå bønder som hadde (hatt) dyrevanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel.

Det viste seg at i tre tilfeller kom brevpakkene aldri fram til leder av dyrevernnemnda. Hvilken silingsprosess dette innebar, kjenner vi ikke til. Muligens hadde Mattilsynets sekretær for de aktuelle dyrevernnemndene kommet fram til at dyrevernnemndas leder ikke skulle motta vår henvendelse i samråd med denne personen, muligens hadde dyrevernnemndas leder ikke vært med på noen diskusjon rundt dette. I alle fall var det to dyrevernnemndsledere som ikke visste hvorfor de ikke hadde mottatt brevpakken.

I åtte tilfeller ble brevene våre ikke videresendt til bønder (inklusive de tre tilfellene ovenfor). I våre telefonsamtaler med dyrevernnemnds-ledere og Mattilsyn, fikk vi et visst innsyn i hva grunnlaget for det muligens var. Listes dette opp i tilfeldig rekkefølge, uttryktes det eksempelvis:

- Det var et for ømtålig tema til at det kunne komme fra dyrevernnemnda – det var små forhold på stedet.
- En hadde ikke relevante saker – verken fortidige eller nåtidige.
- En hadde relevante fortidige saker, men det å oversende vår henvendelse ville «rippe opp i» noe som hadde vært svært vanskelig for de som kom til å motta brevet.
- En hadde relevante saker i området, dyrevernnemnda overlot utvelgelses- og oversendelsesoppgaven til Mattilsynet, og derfra gikk ikke brevene til bøndene ut. Det kunne være fordi vår henvendelse bare hadde blitt liggende, fordi det hadde vært vanskelig å avgjøre hvilke saker som kunne være aktuelle for vårt forskningsprosjekt, betraktninger rundt hva det ville bety for vedkommende å få en slik henvendelse oversendt fra Mattilsynet, betraktninger rundt det at brevmodtager kan hende ville tenke at navnet deres nettopp kom fra Mattilsynet, og at en generelt hadde mye å gjøre.

⁵ Vi antar at disse 16 som det ble videresendt brev til, også faktisk mottok dem. Dette antar vi fordi vi forstår norsk system for postforsendelser som pålitelig.

- Det hadde vært bedre at det sto i brevet til bonden at det var Mattilsynet som oversendte brevet til bonden, og ikke dyrevernemnda.
- Dyrevernemnda hadde ikke penger til å gjøre noe med brevene.
- En mente at forskningsprosjektet ikke var godt nok.

Ut fra signaler vi mottok ser vi i tillegg følgende mulige årsaker til at brevene ikke ble sendt videre til bøndene:

- Dyrevernemnda (nemndas leder) ville ikke ødelegge for framtidig interaksjon med bønder med dårlig dyrestell ved at det i lokalmiljøet ble kjent (via bonden som eventuelt mottok brevet vårt) at dyrevernemnda «lekket» informasjon. Det vil si at dyrevernemnda hadde latt være å videresende vår henvendelse for å beskytte framtidig mulige prosesser med bønder.
- Dyrevernemnda (nemndas leder) beskyttet nemndas medlemmer inklusive seg selv mot «angrep» fra de aktuelle bøndene som fikk brevet, fra lokalbefolkning som fikk kjennskap til brevet via de aktuelle bøndene, etc. Som en dyrevernemnds-leder påpekte i samtale med oss, det var ikke godt å vite hvordan den mulige brevemottaker ville reagere.
- Vi kom inn i et «vakuum» mellom oppgavene til respektive Mattilsynet og dyrevernemndene.
- Visse betraktninger rundt Mattilsynet/dyrevernemnda sin taushetsplikt bidro til å gjøre oversendelsen til de aktuelle bøndene vanskelig.

Hvorfor vi gjorde det slik vi gjorde

Vi ønsket å komme i kontakt med bønder som hadde (hatt) vanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel, og å foreta intervju for å samle inn kvalitative data om deres «vanskjøtselshistorie». Hvem skulle informere oss om hvem disse bøndene var, og på hvilken måte skulle den informasjonen komme oss i hende? Det var ikke noe enkelt svar på dette, og mens eksempelvis Mattilsynets ansatte er underlagt taushetsplikt og medieoppslag ikke rommer navn, måtte vi som forskere forholde oss til personvernlovgivningen. For hvert forskningsprosjekt av en viss type må vi, før gjennomføring, sende melding til Personvernombudet for forskning⁶ om framgangsmåte, innhold i forskningen, formål etc. Personvernombudet vurderer så dette ut fra personopplysningsloven. Dette går på om den potensielle informanten får informasjon nok slik at hun/han har grunnlag til å gi et såkalt «informert samtykke» til deltakelse. Videre går det blant annet på det såkalte tredje-parts-problemet, noe som innebar at hvis bondens familie, naboer etc. skulle snakke om bonden (som tredje-part), måtte bonden gi oss forskere

⁶ Se www.nsd.uib.no/personvern

samtykke til det. Personvernombudet korrigerer framgangsmåte, brevinnhold, etc. hvis det er nødvendig.

Vi måtte innledningsvis avklare et vesentlig spørsmål: Skulle vi kun fokusere på vanskjøtselssaker som allerede var kjent for Mattilsynet eller skulle vi òg forsøke å få med andre? Valgte vi også det siste, måtte vi finne ut om vi forskere skulle melde/ikke melde saken til Mattilsynet hvis vi fikk en forståelse av at saken ikke var kjent for instansen. Det var fire aspekter knyttet til melde/ikke-melde-dilemmaet. Det første aspektet dreide seg om den informasjonsplikt en har hvis en får innsikter om slikt⁷. Denne plikten var ikke gjort gjeldende da forskningen skulle finne sted, men det var på den tid besluttet at slik lovformulering skulle gjøres gjeldende fra 1.1.2010. Det andre aspektet var knyttet til personopplysningsloven. Kom vi forskere til å melde saken hvis vi ble vår at den ikke allerede var kjent av Mattilsynet, måtte dette stå i det informasjonsskrivet, avisoppslaget eller liknende som skulle opplyse eventuelle bonde-informanter om prosjektet og hvor de ble forsøkt motivert til å delta som informanter. Det inngår i bestemmelsene rundt «informert samtykke» som er omtalt ovenfor. For det tredje var det ikke liketil om varslingsplikten gikk foran taushetsplikten en hadde om noe en hadde fått kjennskap til gjennom yrket⁸. For det fjerde antok vi at hvis vi ga beskjed til de eventuelle bonde-informantene om at vi kom til å melde saken, så ville en del potensielle informanter falle fra. For å få råd i forhold til melde/ikke-melde-dilemmaet tok vi kontakt med to forskningsetiske komitéer. Den første var NESH (Nasjonal forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora). NESH ga oss ikke noe svar, men geleidet oss over til NENT (Nasjonal forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi). (Vår henvendelse og NENTs svar ligger ved som vedlegg 3 og 4.) NENT anbefalte oss sterkt kun å fokusere på saker som allerede var kjent av Mattilsynet, et råd vi fulgte.

Det å få tak i kjente tilfeller av vanskjøtsel/nesten-vanskjøtsel, kunne gjøres på flere måter. Vi kunne gå gjennom personer/enheter/instanser som vi visste måtte kjenne sakene, eller vi kunne formidle eksempelvis via media at det bare var kjente saker vi var interesserte i. Vi valgte personer/enheter/instanser som vi visste måtte kjenne sakene. Da var det tre muligheter: Bonden selv, dyrevernemndene og Mattilsynet. Personvernombudets bestemmelser gjorde at vi ikke direkte kunne henvende oss til de aktuelle bøndene ettersom vi ikke skulle vite hvem disse var før de selv tok kontakt med oss. Dermed måtte vi gå via en

⁷ Jfr. § 5. Varsling i Lov om dyrevelferd:

Enhver som har grunn til å tro at dyr blir utsatt for mishandling eller alvorlig svikt vedrørende miljø, tilsyn og stell, skal snarest mulig varsle Mattilsynet eller politiet. Varslingsplikten gjelder med de begrensninger som følger av annen lovgivning. Enhver som får kjennskap til at et større antall ville eller forvillede dyr er utsatt for sykdom, skade eller annen lidelse utenom det normale, skal snarest mulig varsle Mattilsynet eller politiet. (Lov om dyrevelferd)

⁸ For diskusjon rundt forskere, taushetsplikt og varslingsplikt, se bladet *Forskningsetikk* 02/09.

annen enhet/instans som måtte kjenne disse sakene. Vi valgte å gå via dyrevernemndene. Mattilsynet valgte vi borte da vi hadde en fornemmelse av at Mattilsynet kunne oppfattes av de mulige bonde-informantene som en «del av problemet». Vi antok at samme negative forståelse ikke var heftet ved dyrevernemndene i samme grad. Det ettersom nemndene ikke var en offentlig instans, og hadde lekmannsskjønnet som del av sin virksomhet.

Det var ingen lett tilgang til informasjon om dyrevernemndene. Da vi søkte i telefonkataloger på internett, fant vi at en ble henvist til Mattilsynets kontorer. Da vi søkte generelt på internett, fant vi også svært lite om dyrevernemndene. Det lå dermed heller ikke slik informasjon på Mattilsynets hjemmeside. Dyrevernemndene fantes der bare som «vedheng» til Mattilsynet, og da bare som «dyrevernemnd». Det ble ikke gitt opplysninger om navn, adresse, telefon til lederen av den aktuelle dyrevernemnda, ei heller hvilket område den aktuelle dyrevernemnda «betjente».

For å få inngang til dyrevernemndene måtte vi gå via Mattilsynets distriktskontor. Prosedyren var oppgitt på Mattilsynets nettside. Dette hadde to effekter. For det første måtte vi ringe det enkelte distriktskontor for å få navn på lederen i den aktuelle dyrevernemnda slik at vi fikk adressater på brevpakkene våre og visste hvem vi skulle få tak i i etterkant. For det andre måtte vår skriftlige henvendelse til leder av dyrevernemnda sendes det spesifikke distriktskontor.

Ut fra det som er presentert ovenfor, skal det kunne gå fram at mye av det vi gjorde/ikke gjorde hadde sitt grunnlag i noe utenfor hva vi selv hadde særlig rådemulighet over. Vi brukte imidlertid mye tid på dette, og det strakk seg også over et lengre tidsrom. Samtidig som vi forsøkte å finne vår vei i jungelen av bestemmelser og systemer, forsøkte vi å berede grunnen for at vi skulle kunne håndtere de vanskelige situasjonene som eventuelt kunne komme når de potensielle informantene tok kontakt med oss. Etter at brevpakkene var sendt til dyrevernemndene, hadde vi døgnkontinuerlig overblikk over våre spesielle telefoner, bar med oss informasjon rundt henvendelsesnummer til Kirkens SOS, Mental Helse, etc. Men ingen bonde ringte eller tok kontakt på annet vis.

Prosjektet «led» altså under mangel på tilgang til informanter og dermed også under mangel på empiri. For å «bøte» på dette ble det lagt inn noen spørsmål i Bygdeforsknings undersøkelse *Trender i norsk landbruk 2010* for å få noe materiale på omfang av og reaksjoner på dyretragedier.

Oppfatninger av dyrevelferden i landbruket

Flere studier har vist at nordmenn har et positivt bilde av norsk landbruk (Storstad 2007, Bjørkhaug og Storstad 2001), og dette inkluderer også – som vi skal komme tilbake til – synet på dyrevelferden. Folk – i forståelsen forbrukere – sin oppfatning av dyrevelferden er

interessant i den grad det påvirker deres forbruk av kjøtt. Det vil si at en kutter ut eller ned på sitt kjøttforbruk fordi en er skeptisk til måten dyr behandles. I så måte har forbrukerne en potensiell påvirkningskraft på dyrevelferden i landbruket. Dette er mer teori enn praktisk virkelighet per i dag, selv om vi ser at det er nisjemarkeder for frittgående høns o.l.

I 1995 oppgav 38 prosent av norske forbrukere at de hadde betenkeligheter med sitt kjøttforbruk, en andel som var uendret i 2007, og sammenlignet med mange andre land er andelen vegetarianere lav i Norge (Storstad og Haukenes 2000, Lavik 2008). Det er ikke bare i Norge at forbrukernes bekymringer på vegne av dyrs velferd ikke slår ut i lavere kjøttforbruk (Te Velde et al. 2002). Forklaringen på dette manglende samsvaret mellom holdning og adferd knyttes gjerne til at det er som samfunnsborgere vi er bekymret på vegne av dyrs velferd, mens det er forbrukeren i oss som går i butikken og kjøper mat (Vanhonacker et al. 2008).

Internasjonale studier har vist at det er forskjell mellom hvordan menigmann og bønder forstår dyrevelferd (Vanhonacker et al. 2008, Te velde et al. 2002). Ved å sammenstille resultater fra to undersøkelser utført ved Bygdeforskning⁹, finner vi at det er forskjell mellom norske bønders og forbrukeres vurdering av hvor god dyrevelferden er i landbruket.

Tabell 1: Enighet i påstanden «det nåværende husdyrholdet på norske gårder foregår på en tilfredsstillende måte for dyrenes velferd». Forbrukere (2003) og bønder (2004). Prosent.

	Forbrukere 2003	Bønder 2004
Helt enig	22,2	40,1
Delvis enig	39,1	38,5
Både og	27,7	15,8
Delvis uenig	8,0	4,2
Helt uenig	3,1	1,4
Sum	100,1	100,0
N	1459	1693

Mens 78,6 prosent av norske bønder er enige i at husdyrholdet på norske gårder foregår på en tilfredsstillende måte for dyrs velferd, er andelen 61,3 prosent for norske forbrukere. Altså en prosentdifferanse på 17,3 prosentpoeng. 11,1 prosent av forbrukerne er uenige i at dyrevelferden på norske gårdsbruk er tilfredsstillende, mens 5,6 prosent av bøndene er av samme oppfatning. I hvilken grad norske forbrukere er mer eller mindre kritisk til dyrevelferden i

⁹ Den ene surveyen ble gjennomført i 2003 og gikk til et representativt utvalg av norske forbrukere, mens den andre er et representativt utvalg av norske bønder (mottakere av produksjonstilskudd) og stammer fra undersøkelsen *Trender i norsk landbruk 2004*. For nærmere redegjørelse se Haukenes (2004) og Rye og Storstad (2004).

landbruket enn forbrukere i andre land, vet vi relativt lite om. En Eurobarometer-undersøkelse fra 2005¹⁰ viser at 82,3 prosent av innbyggerne i EU-landene vurderer dyrevelferden i landbruket å være fra moderat til veldig dårlig (Vanhonacker et al. 2008). Det er vanskelig å sammenligne resultatene i tabell 1 med resultatene fra Eurobarometer-undersøkelsen, men det er ikke noe som tyder på at norske forbrukere vurderer dyrevelferden i det norske landbruket som dårligere enn hva forbrukeren i EU-landene gjør med sitt eget landbruk. Resultater fra en sammenlignende studie mellom Norge og Danmark tyder på at norske forbrukere vurderer dyrevelferden i norsk landbruk som bedre enn hva danske forbrukere vurderer dyrevelferden i dansk landbruk (Bjørkhaug og Storstad 2001). I denne studien ble respondentene bedt om å vurdere følgende påstand: «Sammenlignet med andre land så har dyr på norske/danske gårder det bedre». Mens 54,2 prosent av de danske forbrukerne var enige i at dyrevelferden i dansk landbruk var bedre enn i andre land, var 75,7 prosent av norske forbrukere av den formening at dyrevelferden var bedre i norsk landbruk enn i andre land.

Oppfatninger av dyrevelferd formes innenfor en referanseramme som er påvirket av *overbevisninger* (engelsk «convictions») (meninger om hvordan ting er), *verdier* (meninger om hvordan ting bør være), *normer* (overføringer av verdier til handlingsregler), *kunnskap* (dannet av erfaringer, fakta, historier og inntrykk) og *interesser* (økonomiske, sosiale og moralske interesser) (Te Velde et al. 2002).

Når det gjelder verdier, synes det som om både menigmann og bønder assosierer dyrevelferd med fysisk helse, nok fôr og drikke, tilfredsstillende temperaturforhold og beskyttelse (Te Velde et al. 2002). I tillegg ser det ut til at menigmann inkluderer dyrenes mulighet til fri bevegelse og til å leve ut sine naturlige behov som noe som bør oppfylles for at dyrevelferden skal være god.

Norske bønders egenvurdering av dyrevelferden i landbruket har vært relativt stabil gjennom hele det siste tiåret.

¹⁰ Eurobarometer 63.2. Norge inngår ikke i denne undersøkelsen.

Tabell 2: Enighet i påstanden «det nåværende husdyrholdet foregår på en tilfredsstillende måte for dyrs velferd». Norske bønder 2002-2010. Prosent.¹¹

	2002	2004	2006	2008	2010
Helt enig	33,8	40,1	44,1	36,2	34,9
Delvis enig	42,8	38,5	38,1	42,1	43,6
Både og	17,7	15,8	14,6	16,9	17,4
Delvis uenig	4,0	4,2	2,8	3,8	3,5
Helt uenig	1,6	1,4	0,4	1,1	0,6
Sum	99,9	100,0	100,0	100,1	100,0
N	1636	1693	1642	1578	1551

Kendalls tau b ,004, p=,649 (tosidig test).

I 2002 var det 76,6 prosent av bøndene som var enige i at husdyrholdet foregår på en tilfredsstillende måte for dyrs velferd, og tilsvarende andel i 2010 var 78,5 prosent. Bøndene synes derimot i langt større grad å oppleve transportavstanden fra gården til slakteriet som en trussel mot dyrevelferden. Men også her ser vi av tabell 3 at oppfatningene blant bøndene er relativt uendret fra 2002 til 2010, selv om det er en svak tendens i retning av at andelen bønder som mener at transportavstanden er negativ for dyrevelferden er blitt noe lavere.

Tabell 3: Enighet i påstanden «transportavstanden fra gården til slakterier er for lang med tanke på dyrenes velferd». Norske bønder 2002-2010. Prosent.

	2002	2004	2006	2008	2010
Helt enig	34,5	33,0	28,4	28,6	28,4
Delvis enig	28,7	26,6	30,8	27,5	30,9
Både og	21,5	21,5	22,2	25,2	23,1
Delvis uenig	8,0	10,1	10,1	9,9	9,0
Helt uenig	6,3	8,7	8,5	8,7	8,5
Sum	100,0	99,9	100,0	99,9	99,9
N	1642	1699	1650	1578	1560

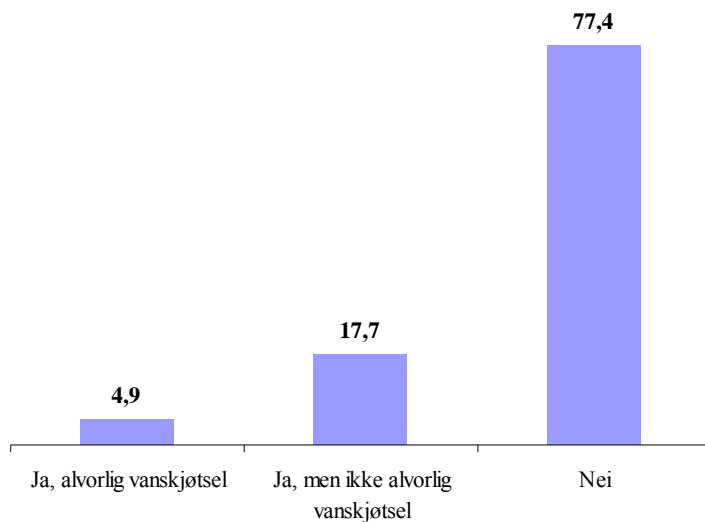
Kendalls tau b -,043, p<.001 (tosidig test).

I 2002 var det 63,2 prosent som var enige i at transportavstanden til slakteriet var for lang med tanke på dyrenes velferd, mens tilsvarende andel i 2010 var på 59,3 prosent.

¹¹ Tallene er hentet fra *Trender i norsk landbruk 2002-2010*. Det samme gjelder for tabell 3.

Vanskjøtsel

Som nevnt innledningsvis ble det i perioden 2005-2007 registrert 90 dyretragedier i Norge. Data fra undersøkelsen *Trender i norsk landbruk 2010* viser at 4,9 prosent av norske bønder oppgir at de en eller annen gang har hatt mistanke om alvorlig vanskjøtsel blant bønder i eget nærområde (figur 1). Det vil si at hver tjuende bonde har noen gang hatt mistanke om alvorlig vanskjøtsel av produksjonsdyr.

Figur 1: Andel av norske bønder som oppgir at de noen gang har hatt mistanke om at en eller flere bønder i eget nærområde har vanskjøttet egne dyr. 2010. N(1553).

I tillegg til de som har hatt mistanke om alvorlig vanskjøtsel er det en betydelig andel, 17,7 prosent, som oppgir at de har hatt mistanke om vanskjøtsel, men da ikke alvorlig vanskjøtsel. Hva som ligger i «alvorlig vanskjøtsel» og i «ikke-alvorlig vanskjøtsel» har ikke vi definert i spørreskjemaet, og svarene er altså basert på hva den enkelte bonde legger i begrepene. Det er likevel grunn til å anta at spennet i oppfatning av hva som menes med alvorlig vanskjøtsel er noe mindre enn hva som menes med ikke alvorlig vanskjøtsel. Denne antakelsen bygger vi på at «ikke-alvorlig vanskjøtsel» kan omfatte en rekke forhold som for eksempel dårlig hygiene over tid, kalde fjøs, dårlig lysforhold, liten plass etc., mens vi antar at alvorlig vanskjøtsel betinger at en synlig ser at dyrene lider (avmagring, dårlig pels, sykkelig adferd, stadig sykdom og selvsagt, død). Det vil si at når 17,7 prosent oppgir at de en eller annen gang har hatt mistanke om at en nabobonde har vanskjøttet dyrene sine, men ikke alvorlig, så rommer dette ulike typer vanskjøtsel og mer eller mindre dårlig dyrevelferd.

Det er viktig å understreke at en ut fra disse tallene ikke kan slutte at 4,9 prosent av norske bønder i alvorlig grad vanskjøtter sine dyr. Hovedbegrunnelsen for dette er at vi spør om de «noen gang» har hatt mistanke om vanskjøtsel, og mistanken kan derfor ligge mange år tilbake i tid. I tillegg kan det være slik at flere av bøndene i undersøkelsen kan ha hatt mistanke om vanskjøtsel hos samme bonde.

Ut fra det som er sagt ovenfor skulle vi forvente at andelen som en eller annen gang hadde hatt mistanke om vanskjøtsel, økte med bondens alder. Datamaterialet (*Trender i norsk landbruk 2010*) tyder imidlertid på at så ikke er tilfelle.

Tabell 4: Andel av norske bønder som oppgir at de noen gang har hatt mistanke om at en eller flere bønder i eget nærområde har vanskjøttet egne dyr, etter alder. 2010. Prosent.

	Under 40 år	40-49 år	50-59 år	60-67 år	68 år og eldre	Totalt
Ja, alvorlig vanskjøtsel	9,5	5,3	3,5	4,7	3,3	5,0
Ja, men ikke alvorlig vanskjøtsel	22,1	21,1	17,9	11,6	13,2	17,6
Nei	68,3	73,7	78,6	83,7	83,5	77,4
Sum	99,9	100,1	100,0	100,0	100,0	100,0
N	199	396	515	319	91	1520

χ^2 28,569, 8 df, $p < .001$ (tosidig test).

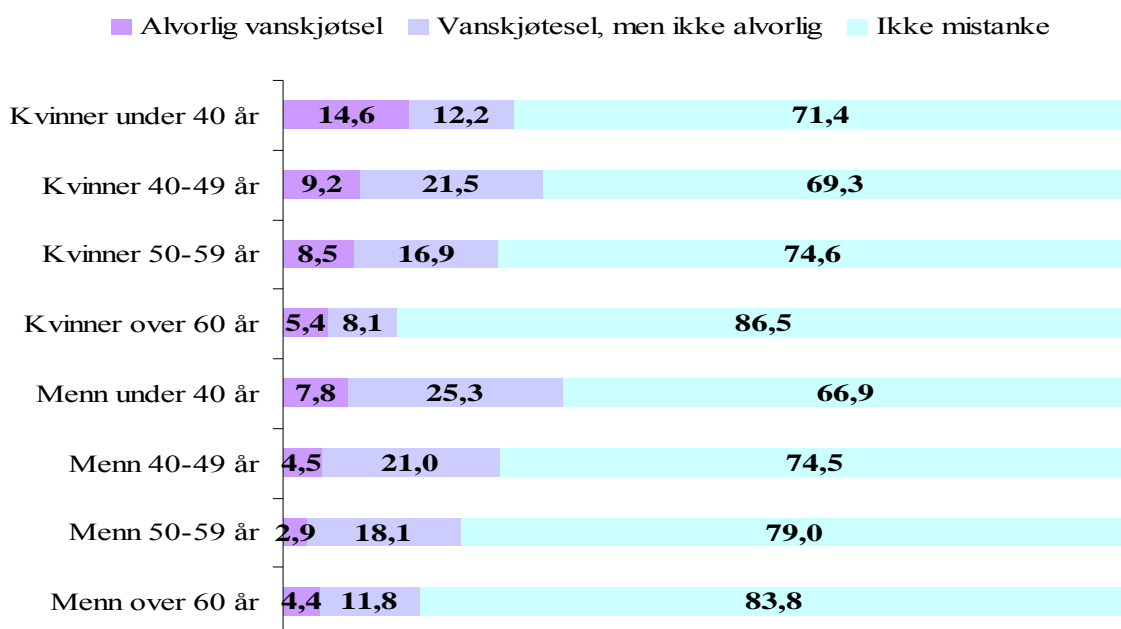
Det er ikke noe klart mønster når det gjelder sammenhengen mellom alder og i hvilken grad en har hatt mistanke om dyrevanskjøtsel, men gruppen under 40 år skiller seg ut med en betydelig høyere andel som oppgir at de har hatt mistanke om alvorlig dyrevanskjøtsel (9,5%) enn de andre aldersgruppene. De yngste bøndene ligger også høyt når det gjelder å ha hatt mistanke om vanskjøtsel av mindre alvorlig grad (22,1%).

Hvis vi ser alvorlig og mindre alvorlig dyrevanskjøtsel under ett, viser datamaterialet at andelen som har hatt mistanke om vanskjøtsel blant bønder i eget nærområde reduseres med økt alder. Altså stikk i strid med hva vi i utgangspunktet antok i og med at vi her spør om en *noen gang* har hatt en slik mistanke. 31,6 prosent av de yngste bøndene oppgir at de en eller annen gang har hatt mistanke om vanskjøtsel av dyr blant bønder i eget nærområde, og så reduseres andelen gradvis (26,4% 40-49 år, 21,4% 50-59 år) til henholdsvis 16,3 prosent blant bønder i alderen 60-67 år og 16,5 prosent blant de over 67 år. Andelen som oppgir at de har hatt mistanke om dyrevanskjøtsel en eller annen gang er altså 15 prosentpoeng høyere blant bønder under 40 år enn blant bønder over 60 år. Dette er en betydelig forskjell, og spesielt ettersom vi ba bøndene om å svare på om de uavhengig av tidsperiode noen gang hadde hatt en slik mistanke.

Det kan være flere grunner til at andelen som oppgir at en har hatt mistanke om dyrevanskjøtsel reduseres med økt alder, men disse vil i denne omgang bli stående som hypoteser i og med at vi i stor grad mangler data som kan bekrefte eller avkrefte disse. For det første kan vi tenke oss at unge har en annen, og bredere definisjon av dyrevanskjøtsel, enn hva eldre har. Videre at yngre finner det mindre problematisk å svare bekreftende på spørsmålet, mens eldre – av ulike grunner – kvier seg for å «rapportere» nabobønder i et spørreskjema. Noe av forklaringen kan også ligge i at yngre bønder har andre verdier og holdninger til dyrevelferd enn eldre bønder, eller at gruppen av yngre bønder er «satt sammen» annerledes enn gruppen av eldre bønder. For eksempel at andelen kvinnebønder øker med redusert alder, og at deler av aldersforskjellene kan forklares med kjønnsforskjeller. Dette er ting vi nå skal se videre på ved bruk av data fra *Trender i norsk landbruk 2010*.

Det er signifikante forskjeller mellom menn og kvinner når det gjelder i hvilken grad de har hatt mistanke om dyrevanskjøtsel i eget nærområde. Mens 4,3 prosent av de mannlige bøndene en eller annen gang har hatt mistanke om dyrevanskjøtsel, er tilsvarende andel blant de kvinnelige bøndene 9,3 prosent. Når det gjelder mistanke om mindre alvorlig vanskjøtsel er forholdet motsatt; 18,0 prosent av mennene har hatt en slik mistanke, mens 15,7 prosent av kvinnene oppgir at de noen gang har mistenkt mindre alvorlig dyrevanskjøtsel i eget nærområde. Samlet sett er det en noe større andel blant de kvinnelige bøndene som oppgir at de har hatt mistanke om at bønder i nærmiljøet har vanskjøttet sine dyr (25,0%), sammenlignet med mannlige bønder (22,3%).

Hvis vi ser på forskjeller mellom kvinnelige og mannlige bønder fordelt på ulike alderskategorier, ser vi at tendensen til at kvinner i større grad enn menn har hatt mistanke om alvorlig dyrevanskjøtsel, gjelder for alle alderskategorier.

Figur 2: Andel av norske bønder som oppgir at de noen gang har hatt mistanke om at en eller flere bønder i eget nærområde har vanskjøttet egne dyr, etter alder og kjønn. 2010. N(1425). Prosent.

Samtidig ser vi at den høye andelen av bønder under 40 år som enten hadde hatt mistanke om alvorlig eller mindre alvorlig dyrevanskjøtsel ikke kan forklares av at andelen kvinnelige bønder er høyest i denne gruppen¹². Selv om de yngste mannebøndene i mindre grad enn sine

¹² I gruppen under 40 år er 21,1 prosent kvinner, mens tilsvarende andel er 17,4 prosent i gruppen 40-49 år, 12,2 prosent i gruppen 50-59 år og 10,5 prosent i gruppen over 60 år.

kvinnelige kollegaer har hatt mistanke om alvorlig dyremishandling, har de i langt større grad hatt mistanke om mindre alvorlig vanskjøtsel. Totalt sett oppgir en større andel av de mannlige bøndene under 40 år at de har hatt mistanke om dyrevanskjøtsel (33,1%), enn de kvinnelige (26,8%). Det synes derfor ikke å være slik at den høyere andelen av mistanke om vanskjøtsel blant de yngre kan forklares med kjønnsforskjeller.

Trender 2010 viser at heller ikke bøndenes utdanningsnivå er med på å forklare forskjellene mellom bøndene når det gjelder hvem som har eller ikke har hatt mistanke om dyrevanskjøtsel. Det er heller ingen signifikant forskjell mellom bønder som driver konvensjonelt eller som driver økologisk når det gjelder i hvilken grad de har hatt mistanke til at nabobønder har vanskjøttet dyrene sine.

Det er videre interessant å se i hvilken grad tilknytning til landbruket gjennom oppveksten har betydning for andelen som oppgir at de har hatt mistanke om dyrevanskjøtsel i nærmiljøet (tabell 5).

Tabell 5: Andel av norske bønder som oppgir at de noen gang har hatt mistanke om at en eller flere bønder i eget nærområde har vanskjøttet egne dyr, etter oppvekststed. 2010. Prosent.¹³

	Oppvokst på gårdsbruket en driver	Oppvokst på et annet gårdsbruk	Ikke oppvokst på et gårdsbruk	Totalt
Ja, alvorlig vanskjøtsel	4,1	4,7	8,6	4,9
Ja, men ikke alvorlig vanskjøtsel	17,0	18,4	19,7	17,6
Nei	78,8	76,9	71,7	77,5
Sum	99,9	100,0	100,0	100,0
N	1092	212	244	1520

χ^2 10,378, 4 df, p=,035 (tosidig test).

Det er ubetydelige forskjeller mellom de som er oppvokst på samme bruk som de driver og de som er oppvokst på et annet gårdsbruk, men gruppen av bønder som ikke er oppvokst på gårdsbruk skiller seg ut ved at en større andel i denne gruppen har hatt mistanke om dyrevanskjøtsel. Forskjellen er signifikant. Hva som ligger bak denne forskjellen gir datamaterialet ingen svar på, men det kan tenkes to hovedhypoteser. For det første at denne gruppen har lettere for å rapportere om en slik mistanke fordi de må antas å ha en svakere tilknytning til miljøet de bor i. Den andre forklaringen kan være at de som ikke er oppvokst på gårdsbruk har en annen forståelse av hva som ligger i vanskjøtsel.

¹³ Fra *Trender i norsk landbruk 2010*. Gjelder også tabell 6 og 7, samt figur 3.

Tabell 6: Andel av norske bønder som oppgir at de noen gang har hatt mistanke om at en eller flere bønder i eget nærområde har vanskjøttet egne dyr, etter viktigste produksjon på bruket. 2010. Prosent.

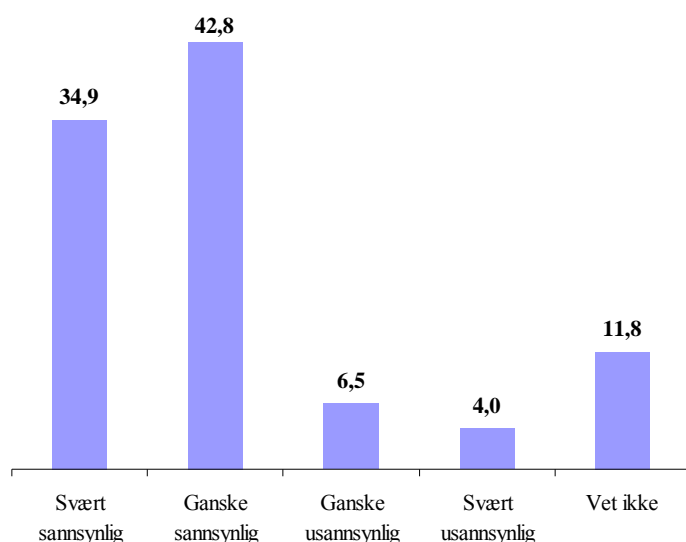
	Melke- prod.	Husdyr- hold	Korn- prod.	Annen planteprod.	Skog	Annen prod.	Totalt
Ja, alvorlig vanskjøtsel	5,8	4,8	3,5	3,9	5,6	5,1	4,8
Ja, men ikke alvorlig vanskjøtsel	17,8	22,9	10,2	13,2	13,9	13,6	17,8
Nei	76,4	72,3	86,3	82,9	80,6	81,4	77,4
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,1	100,1	100,0
N	450	602	314	76	36	56	1537

χ^2 28,904, 10 df, p=,001 (tosidig test).

Som vi ser av tabell 6 er det forskjeller avhengig av hvilken produksjon en driver og i hvilken grad en har hatt mistanke om vanskjøtsel. Ikke overraskende har melkebønder og de som driver med kjøtt- og annen husdyrproduksjon oftere hatt mistanke om vanskjøtsel enn de som driver med andre produksjoner.

Varsling

Det finnes flere modeller som er egnet for å si noe om hvordan beslutninger tas, og det vil være fruktbart å se i hvilken grad slike modeller kan gi innsikt i varslingsbeslutninger. Altså for en forståelse om hvordan aktører kommer fram til en beslutning om å varsle eller ikke varsle. I en australsk studie av hvordan lærere beslutter å varsle (eller ikke varsle) om mistanke om barnemishandling, benyttes en modell for beslutningstaking – Dalglish (1988) sin modell *General Judgement and Decision Making* (GJDM). Lærernes beslutning om å varsle, eller ikke varsle, skjer i to faser. Først må de oppdage barnemishandling (spør «er dette barnemishandling») og så rapportere det (spørre seg «vil jeg rapportere dette») (Walsh et al. 2008). Studien viser at lærernes beslutning som profesjonelle (lærere) påvirkes av ulike faktorer og vurderinger i begge disse fasene. I den første fasen – oppdagelsesfasen – vurderer lærerne tegnene de ser og om disse stemmer overens med tegnene og symptomene på barnemishandling, og de vurderer også alvorlighetsgrad, frekvens og hvordan det påvirker barnet. Rapporterings-/vurderingsfasen påvirkes av egenskaper både ved skolen og ved den enkelte lærer, deres kjennskap til lovverk, politikk og prosedyrer for rapportering av barnemishandling, deres personlige verdier og holdninger, deres meninger om sannsynligheten for at rapportering fører til et positivt utfall for barnet og trekk ved skolemiljøet som gjør det lettere eller vanskeligere å rapportere slike saker (Walsh et al. 2008).

Figur 3: Sannsynlighet for at bonden vil varsle Mattilsynet eller Dyrevernemnda hvis en hadde mistanke om at en av bøndene i nærområdet vanskjøttet dyrene sine. 2010. N(1513). Prosent.

I figur 3 går det fram at et stort flertall av bøndene mener at det er svært eller ganske sannsynlig (77,7%) at de vil varsle Mattilsynet eller Dyrevernemnda hvis de hadde mistanke om en bonde som vanskjøttet dyrene sine. Det er selvsagt langt enklere å mene dette i et spørreskjema enn det vil være stilt overfor et konkret tilfelle i virkeligheten. En kan derfor ikke slutte ut fra dette at åtte av ti bønder vil varsle en mistanke om dyremishandling. Det vi kan si er at intensjonene om å varsle er sterkt til stede.

Tabell 7: Sannsynlighet for at bonden vil varsle Mattilsynet eller Dyrevernemnda hvis en hadde mistanke om at en av bøndene i nærområdet vanskjøttet dyrene sine, etter om en har hatt mistanke om at noen av nabobøndene vanskjøtter dyrene sine. 2010. Prosent.

	Har hatt mistanke om alvorlig vanskjøtsel	Har hatt mistanke om vanskjøtsel, men ikke alvorlig	Har ikke hatt mistanke	Totalt
Svært sannsynlig	51,3	30,9	34,8	34,9
Ganske sannsynlig	25,0	42,9	43,9	42,8
Ganske usannsynlig	10,5	10,2	5,3	6,5
Svært usannsynlig	5,3	5,1	3,6	4,0
Vet ikke	7,9	10,9	12,3	11,8
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0
N	76	275	1160	1511

χ^2 26,076, 8 df, p=,001 (tosidig test).

Vi ser av tabellen over (tabell 7) at sannsynligheten for om en vil varsle Mattilsynet eller Dyrevernemnda er signifikant større blant de som oppgir at de har hatt mistanke om alvorlig vanskjøtsel enn blant de som ikke har hatt slik mistanke. Forskjellen ligger hovedsakelig i at andelen som svarer «svært sannsynlig» er høyere blant den førstnevnte gruppen. Vi har ikke data om bønder noen gang faktisk har varslet.

Noen sluttkommentarer

I notatets innledning presenterte vi mange spørsmål det er mulig å stille når det gjelder dyretragedier. Adskillig flere enn de vi der reiste, er det mulig å presentere. Vi skal la det være. Det fordi vårt forprosjekt viser at det er ett spesielt spørsmål som trer fram som det vesentlige: Hvordan få tilgang til de relevante bøndene og dermed viten om deres egen «vanskjøtsels-historie». Da er det snakk om deres egen beretning om hva som førte fram til dyretragedien. Vi lyktes ikke med å få slik tilgang. Sånn sett har vi besvart ett av delmålene i forprosjektet, nemlig det om hvor vanskelig det er å få tilgang til disse bøndene. Vårt svar er: Det er svært vanskelig. Eller det mer presise svaret er: Det er svært vanskelig, og tilgangsvanskene ligger på nivåer «forut for» kontakten med bøndene selv. Muligens ville det ha vist seg, hvis vi hadde fått kontakt med bøndene, at det også hadde vært vansker på dette direkte-kontakt-nivået. Det vet vi imidlertid relativt lite om ettersom kun ca. ¼ av kontaktforsøkene våre endte opp som faktiske kontaktforsøk.

Muligens innebærer tilgangsvanskene at en må nøye seg med «sekundærdata» når en ønsker å få samfunnsvitenskapelig kunnskap om og dermed forståelse av bakgrunnen for vanskjøtsel av dyr. Hvis «primærdata» er å forstå som bøndenes egne beretninger om egne vanskjøtsels- eller nesten-vanskjøtsels-erfaringer, vil sekundærdata kunne være slike data som vi har hentet fram via spørreundersøkelsen *Trender i norsk landbruk*. Der har nemlig våre respondenter svart på spørsmål om andre bønder. En annen variant av sekundærdata er data fra eksempelvis Mattilsynet og veterinærer for øvrig. Også vi har slike data ettersom vi i forprosjektet har intervjuet blant annet seks slike aktører, to i individuelle intervju og fire i et gruppeintervju. Vi gjorde det ansikt-til-ansikt, intervjuene ble tatt opp på bånd og skrevet ut i ettertid, og det er til dels gode kvalitative data. Uansett forteller ikke disse dataene noe om de aktuelle bøndenes egne opplevelser, erfaringer og forståelser, kun om andres opplevelse og forståelse av bøndene. Vi har i dette notatet valgt å ikke vie tid til å presentere resultater fra de tre intervjuene. For vårt ærend i forprosjektet var dette data som var ment å skulle være en form for tilleggsinformasjon, noe som kunne lede oss inn mot og fylle ut aspekter ved bøndenes fortellinger. For øvrige er det andre publikasjoner som direkte og indirekte utdyper om dyretragedier sett fra Mattilsynets/veterinærers ståsted og gjennom de briller en har når en utøver sitt virke i forhold til bonden (Mattilsynet, arbeidsgruppe forebygging av dyretragedier i husdyrbruket 2008, Fresvik 2009, Løvik 2009).

I avsnittet ovenfor sier vi at tilgangsvanskene muligens innebærer at en må nøye seg med sekundærdata. Skulle det være tilfellet, taper en nettopp innsiktene fra de som har hatt skoen på og kjent dens harde trykk: Bøndene med vanskjøtsels- eller nesten-vanskjøtsels-historier. Hvis en i et samfunnsvitenskapelig forskningsprosjekt skulle ha kommet nærmere innpå disse bøndene, hvordan skulle en da ha gått fram? Ett element ville kunne ha vært å ha Mattilsynet med i prosjektet. Dermed kunne en bedre ha sikret seg mot at kontaktframstøtene mot bøndene ikke stoppet der. Et annet element ville kunne ha vært å ha Bondelaget og Bonde- og småbrukarlaget med som brukerpartnere i prosjektet. Faglagene kunne kan hende ha hjulpet

til med å få bønder til å kontakte oss. Imidlertid måtte vi forskere uansett ha forholdt oss til personvernet med alle de begrensninger det gir på vår tilgang til de relevante bønder. Før det finnes en legal og praktisk måte vi forskere kan få tilgang til bøndene på, finner vi det lite fruktbart å gå videre i arbeidet med å utvikle det fulle forskningsprosjektet om dyretragedier vi omtalte på side 5. Dets tittel skulle ha vært «Bak fjøsdøra». Der synes også bøndenes vanskjøtselshistorier å måtte befinne seg i framtida: Bak fjøsdøra og uten innsyn fra oss forskere.

Referanser

- Bjørkhaug, H. og O. Storstad 2001: *En komparativ studie av økologisk forbruk i Norge og Danmark*. Rapport 02/01. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Dalgleish, L. I. 1988: «Decision-making in child abuse cases: Applications of social judgment theory and signal detection theory.» I B. Brehmer og C. R. B. Joyce (red.): *Human Judgment: The SJT view*. Amsterdam: North Holland Elsevier.
- Fjellhammer, E. 2007: *Gjeld blant norske bønder og utviklingen i markedet for driftskreditt*. Notat 2-2007. Oslo: Landbrukets utredningskontor.
- Forskningsetikk 2/09. Tema: *Taushetsplikt*.
- Fresvik, Ø. 2009: *Rapport frå prosjektet: Førebyggjande tiltak mot dyretragediar*. Mattilsynet for Hallingdal: Hallingdal.
- Haukenes, A. 2004: *Forbrukere, matvarer, pris og kvalitet. Resultater fra en spørreundersøkelse*. Rapport 1/04. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Lavik, R. 2008: *10 år - endring og stabilitet i forbruk og holdninger til kjøtt 1997-2007*. Oppdragsrapport nr. 2-2008. Oslo: Statens institutt for forbruksforskning.
- Lov om dyrevelferd: <http://www.lovdatab.no/all/nl-20090619-097.html>
- Løvik, K. 2009: *Dyretragedier – En studie om dyremishandling i gårdsbesetninger og beredskapen for å fange opp slike hendelser tidlig i forløpet*. Masteroppgave i samfunnssikkerhet. Universitet i Stavanger, våren 2009. Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Mattilsynet, arbeidsgruppe forebyggelse av dyretragedier i husdyrbruket 2008: *Rapport 2008*. Utgiversted ikke oppgitt: Mattilsynet.
- Mejdell, C. M. 2000: «Dyreetikk i praksis. Noen problemstillinger belyst gjennom uttalelser fra Rådet for dyreetikk.» I A. Føllesdal (red.): *Dyreetikk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Pettersen, I., J. Hval, L. Ø. Eriksen, O. Storstad og J. Vik 2009: *Tilslørt, virksom og treffsikker. Evaluering av Bygdeutviklingsordningen*. Rapport 2009-3. Oslo: Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.
- Rye, J. F. 2000: *Hvorfor bråker bøndene når de har det så bra?* Rapport 03/00. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Rye, J. F. og O. Storstad 2004: *Trender i norsk landbruk 2004*. Rapport 04/04. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.

- Storstad, O. 2007: *Naturlig, nært og trygt. En studie av hvordan forbrukertillit til mat påvirkes av produksjonsmåte og matskandaler*. Dr.polit-avhandling. Trondheim: NTNU.
- Storstad, O. og A. Haukenes 2000: *Forbrukeroppfatninger om mat og risiko. Resultat fra en spørreundersøkelse*. Rapport 10/00. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Te Velde, H. T., N. Aarts og C. Van Woerkum 2002: «Dealing with ambivalence: farmers' and consumers' perceptions of animal welfare in livestock breeding.» *Journal of Agriculture and Environmental Ethics* 15 (2):203–219.
- Vanhonacker, F., W. Verbeke, E. Van Poucke og F. A. M. Tuyttens 2008: «Do citizens and farmers interpret the concept of farm animal welfare differently?» *Livestock Science* 116 (1-3):126-136.
- Walsh, K., R. Bridgstock, A. Farrell, M. Rassafiani og R. Schweitzer 2008: «Case, teacher and school characteristics teachers' detection and reporting of child physical and neglect: results from an Australian survey.» *Child Abuse & Neglect* 32 (4):983-993.

Vedlegg

Vedlegg 1

[N.N.], leder for dyrevernemnda for [sted]
c/o Mattilsynet, Distriktskontoret for [sted]
[Adresse]

Forskningsprosjekt om dyrevanskjøtsel: Forespørsel om hjelp til å komme i kontakt med bønder

Norsk senter for bygdeforskning i Trondheim, har gående et forskningsprosjekt om dyretragedier i landbruket. Prosjektets tittel er "På vei inn 'bak fjøsdøra'". Dette er et forprosjekt, og vi skal levere en rapport i år. I prosjektet skal vi blant annet intervju bønder som har hatt dyrevanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel på eget gårdsbruk. Vi ber nå om hjelp til å komme i kontakt med slike bønder i [sted].

Prosjektets siktemål er å få fram en samfunnsvitenskapelig basert begynnende redegjørelse for hva som leder til slike dyretragedier. Prosjektet er finansiert av Forskningsmidlene over jordbruksavtalen og Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter. Det er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS (NSD).

Personvernombudet for forskning har gitt oss retningslinjer for hvordan vi skal komme i kontakt med aktuelle personer for intervju. Disse retningslinjene innebærer at vi må gå gjennom dyrevernemnder, lokale Bondelag og Bonde- og småbrukarlag eller Landbrukets HMS-tjeneste, og så spørre om de kan videresende forespørselen vår til aktuelle intervjupersoner. Vi skal ikke vite hvem forespørselen sendes til. Vi forskere skal ikke ha kjennskap til den aktuelle intervjupersonen før denne personen samtykker i å delta i studien ved å returnere en samtykkeerklæring som ligger ved brevet til bonden. Videre skal de instansene som hjelper oss med å videreformidle brevet, ikke bli informert om hvem som takker ja eller nei til å snakke med oss.

For å sikre oss mot at en og samme bonde mottar henvendelsen fra fire ulike enheter, har vi valgt å starte med å spørre dyrevernemnder om de kan hjelpe oss med å oversende brevet vårt til de potensielle intervjupersonene. Slik føringene fra Personvernombudet er, skal vi da altså ikke vite hvem dere sender brevet til. Det er imidlertid helt nødvendig for oss å vite om dere videresender brevet fordi vi ellers må be andre om å hjelpe oss med dette. Det har derfor

vært til stor hjelp for oss om vi snarest mulig hadde fått vite om dere kan videresende brevene. Vi vil også gjerne ha informasjon om hvor mange brev dere sender ut.

Med denne henvendelsen ligger det fem konvolutter (og frimerker) som kan sendes til potensielle intervjupersoner. I disse konvoluttene ligger brevet til bonden og en frankert svarkonvolutt. Dere får kopi av brevet til bonden slik at dere kan se hva som står i det.

Vi antar at dere kan ha spørsmål rundt vår bønn om hjelp fra dere. Vi vil derfor kontakte deg som leder i dyrevernemnda over telefon relativt raskt. Skulle du ikke ha hørt fra oss innen et par dager etter at du har mottatt denne henvendelsen, ber vi deg om å kontakte oss så skal vi ringe på deg igjen.

Ønsker du å vite mer om Norsk senter for bygdeforskning, kan du se vår nettside (<http://www.bygdeforskning.no/>). Ønsker du å lese mer om oss forskerne, se nettsiden, gå så til "Om bygdeforskning" og deretter til "Ansatte". Der finnes det nærmere omtale under den enkelte forskers navn.

Vi takker på forhånd for all mulig hjelp.

Trondheim [dato]

Oddveig Storstad
forsker/prosjektleder

Gro Follo
forsker

Kontaktinformasjon:

Kontaktperson 1: Gro Follo
73596748
gro.follo@bygdeforskning.no

Kontaktperson 2: Oddveig Storstad
73592425
oddveig.storstad@bygdeforskning.no

Vedlegg 2

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt om dyrevanskjøtsel

Norsk senter for bygdeforskning i Trondheim, har gående et forskningsprosjekt om dyretragedier i landbruket. Prosjektets tittel er ”På vei inn ’bak fjøsdøra’”. Dette er et forprosjekt, og vi skal levere en rapport i år. I prosjektet skal vi blant annet intervju bønder som har hatt dyrevanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel på eget gårdsbruk. Prosjektets siktemål er å få fram kunnskap om hva som fører til dyrevanskjøtsel. Dette er viktig kunnskap i arbeidet for å kunne forebygge og hindre at slike dyretragedier inntreffer i framtida.

Prosjektet er finansiert av Forskningsmidlene over jordbruksavtalen og Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter. Det er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS (NSD), som gir retningslinjer for hvordan vi skal komme i kontakt med aktuelle personer for intervju.

Dette brevet er sendt ut til flere dyrevernemnder med forespørsel om de kan hjelpe oss med å komme i kontakt med aktuelle intervjupersoner. Vi vet ikke hvem du har fått dette brevet fra. De instanser som har hjulpet oss å videreformidle brevet, vil ikke bli informert om hvem som takker ja eller nei til å snakke med oss. Din identitet er ukjent for oss helt til du eventuelt samtykker i å delta i denne studien. Det gjør du ved å returnere samtykkeerklæringen som ligger vedlagt.

Deltar du i prosjektet innebærer det at vi besøker deg, og at vi snakker sammen om ulike sider ved det å rammes av dyrevanskjøtsel. Det er vanskelig å si nøyaktig hvor lang tid et slikt intervju vil ta, men erfaringsmessig ber vi deg om å sette av omlag to timer. Intervjuet vil være som en samtale. Vi er ute etter å få høre din historie – dine erfaringer, opplevelser og betraktninger i forhold til det å rammes av dyrevanskjøtsel – hvordan du opplevde det den gang og hvordan du ser på dette i dag. Vi ber om å få ta opp samtalen på lydbånd. Dette er av rent praktiske grunner fordi vi da kan delta fullt ut i samtalen med deg, og slipper å sitte og skrive ned det du forteller. Ingen andre vil få tilgang til båndopptaket.

Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Du kan på hvilket som helst tidspunkt trekke deg og kreve at personopplysningene du har gitt blir anonymisert. Dette kan du gjøre uten å måtte begrunne det nærmere. Det er ingen andre enn forskerteamet, som består av Oddveig Storstad, Gro Follo og Reidar Almås, som vil få tilgang til de personidentifiserende opplysningene. Vi er underlagt taushetsplikt og opplysningene vil bli behandlet strengt konfidensielt.

Resultatene av studien vil bli publisert som gruppedata, uten at den enkelte kan gjenkjennes. Det vil altså si at vi som forskere har ansvar for å anonymisere alle opplysninger om deg, ditt gårdsbruk, din familie og bosted slik at ingen som leser rapporten vil kunne resonnerer seg fram til hvem det er som har deltatt i undersøkelsen.

Prosjektet forventes å være avsluttet før utgangen av 2009. Etter endt prosjektet vil opplysningene bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta i undersøkelsen, signerer du den vedlagte samtykkeerklæringen og returnerer den i den frankerte konvolutten så snart som mulig. Sier du ja til å delta, skal du vite at vi forskere vil møte deg med en holdning om at "Du hjelper!" Du hjelper andre bønder slik at de kan unngå å rammes av dyrevanskjøtsel.

Har du spørsmål i forbindelse med denne henvendelsen, eller ønsker å bli informert om resultatene fra undersøkelsen når de foreligger, kan du gjerne ta kontakt med oss:

Telefon: 936 70 195 (Storstad), 936 69 984 (Follo)
E-post: oddveig.storstad@bygdeforskning.no
gro.follo@bygdeforskning.no
Post: Norsk senter for bygdeforskning,
Universitetssenteret, Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Ønsker du å vite mer om Norsk senter for bygdeforskning, kan du se vår nettside (<http://www.bygdeforskning.no/>). Ønsker du å lese mer om oss forskerne, se nettsiden, gå så til "Om bygdeforskning" og deretter til "Ansatte". Der finnes det nærmere omtale under den enkelte forskers navn.

Trondheim 26. oktober 2009

Oddveig Storstad
forsker/prosjektleder

Gro Follo
forsker

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet ”På vei inn ’bak fjøsdøra’ i brev av 26. oktober 2009, og er villig til å delta i studien.

Opplysninger (bruk blokkbokstaver):

Navn: _____

Adresse: _____

Telefon: _____

Eventuell e-post: _____

Dato Signatur

Vedlegg 3

Trondheim 26.2.09

Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT)
v/ sekretariatsleder Matthias Kaiser
via e-post: matthias.kaiser@etikkom.no

Dyretragedier, varslingsplikten og samfunnsvitenskapelig forskning

Norsk senter for bygdeforskning (Bygdeforskning) har fått midler til et forprosjekt vedrørende dyretragedier (se vedlegg). Det er finansiert fra Forskningsmidlene over jordbruksavtalen og Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter. Forprosjektet skal gi en begynnende redegjørelse for hva som leder til dyrevanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel i landbruket. Forprosjektet skal føre frem til et hovedprosjekt hvis formål er å gi kunnskap som klargjør hvordan en kan forebygge og hindre at dyretragedier inntreffer i fremtiden. Vi vet ikke at det er utført noe samfunnsvitenskapelig forskning om dyretragedier i Norge.

I forprosjektet skal vi blant annet intervju 8-12 personer som har vært/er i berøring med dyrevanskjøtsel eller nesten-vanskjøtsel. Dette kan være bønder som selv er rammet, naboer/nabobønder etc. Personvernombudet for forskning har sterke føringer på hvordan slik kontakt kan opprettes. Det er bonden/naboene etc. som selv må ta kontakt med oss (se prosjektbeskrivelsen for fremgangsmåten). Videre fordrer Personvernombudet at det må gjøres eksplisitt klart når vi forsøker å nå de potensielle informantene, om vi kommer til å varsle myndighetene om vanskjøtselen vi får viten om.

Vi tar nå kontakt med NENT for å søke informasjon eller veiledning om hvordan vi må, kan eller bør forholde oss til plikten til å varsle om vanskjøtsel av dyr. En allmenn varslingsplikt ligger i forslaget til ny lov om dyrevelferd (§5) som regjeringen oversendte Stortinget 2.12.08.

Vårt "dilemma" har flere aspekter. For det første antar vi at informasjon om varslingsplikt vil innebære en ytterligere barriere potensielle informanter må passere for å ta kontakt med oss. "Ytterligere" fordi vi formoder at vanrøkt av dyr er et svært vanskelig sosialt tema som muligens er nærmest tabubelagt å snakke om. For det andre er det et spørsmål om vi skal ta mest hensyn til dyrene på kort eller lang sikt. Er det kort sikt, vil det være snakk om å forbedre situasjonen for de aktuelle dyrene til den spesifikke bonden. Er det lang sikt, vil det kunne vedrøre husdyr i Norge mer generelt. Den kortsiktige betraktningen vil kunne gi forsterket grunn til å varsle, den langsiktige vil kunne tilsi at vi ikke skal varsle. For det tredje er det muligens slik at ageringen til den instansen en gjerne varsler til, Mattilsynet, i noen bonders øyne er en del av problematikken rundt varsling om vanskjøtsel av dyr. Det kan være en forståelse å la "varsling gjør at Mattilsynet kommer og tar dyra".

Mvh

Gro Follo
(forsker)

Vedlegg: Forprosjektets prosjektbeskrivelse

Vedlegg 4

Til:
Forsker Gro Follo
Norsk senter for bygdeforskning
Trondheim

Vår ref.: Deres Ref.: Dato: 18.03.2009

Vedr. Henvendelse ad dyretragedier

NENT takker for henvendelsen i denne saken og finner det prisverdig at Senter for bygdeforskning tar en grundig forskningsetisk refleksjon i forkant av prosjektgjennomføringen. Saken ble diskutert under NENT møtet 02.03.2009 og med etterfølgende epost, sirkulert blant medlemmer. NENT forstår det slik at Senter for bygdeforskning trenger et råd om hva som er forskningsetisk sett den riktige framgangsmåten i (for-)prosjektet (beskrivelsen var vedlagt).

I diskusjonen under møtet var det stor enighet om visse prinsipielle punkter i denne saken.

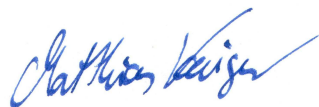
For det første var det helt klart at det ikke er mulig å unngå en lovpålagt varselplikt, uansett hvilke konsekvenser det måtte ha for prosjektets gjennomførbarhet.

For det andre mente man at problemstillingen er helt parallell med den man kjenner fra samfunnsforskning på utsatte grupper, for eksempel kriminelle. I den grad man får informasjon om ulovlige aktiviteter er man bundet å varsle dette.

For det tredje mente komiteen at det ikke vil være en stor ulempe i forhold til datainnsamlingen om man begrenser seg til kjente tilfeller av dyremishandling, altså tilfeller der ulovlige forhold allerede er kjent. Informanter kan fås også om slike saker. I alle tilfelle må etikken komme først, framfor å komme i konflikt med lovgivning ut fra en (antakelig overdreven) forventning om at man får bedre data. Det er antakelig uansett ikke lett å få informanter om slike forhold, slik at å opplyse dem om at eventuelle aktuelle dyremishandlinger måtte varsles til myndighetene ikke vil vesentlig betydning for rekruttering.

Vi håper at disse rådene var til hjelp.

Vennlig hilsen,

Dr. Matthias Kaiser, Sekretariatsleder NENT